

114969 - “ES-SÂBİRÎNE VE’S-SÂDİKÎNE VE’L-KÂNİTÎNE VE’L-MÜNFİKÎNE VE’L-MÜSTAĞFİRÎNE Bİ’L-ESHAR” ÂYETİ’NİN TEFSİRİ

Soru

Âl-i İmran Sûresinin 16. âyeti ve ondan bir sonraki âyeti:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ 16 الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ)
[بِالْأَسْحَارِ 17]] [سورة آل عمران الآيتان: 16-17]

"Onlar:Rabbimiz! Biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennem azabından koru, diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah’tan) bağışlanma dileyenlerdir." (Âl-i İmran Sûresi:16-17).

Sizden, bu iki âyetin tefsirini ve başlangıcı:

[قُلْ أُوْنِبِكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ... [سورة آل عمران من الآية: 15]

"De ki: Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? (Âl-i İmran Sûresi:15).

Şeklindeki 15. âyetin tefsirini ve mana bütünlüğünü... Rica ediyorum. (Gerçekten de sıralama); sabır, sadakat, kunut, Allah yolunda infak, sonra da (tevbe) istiğfar şeklinde midir, yoksa nasıldır?

Detaylı cevap

Allah’a hamd olsun.

Hamd, yalnızca Allah'adır.

Birinci olarak: Bağlam:

Bu âyetler, dünyalık ihtiraslar ile, âhiret nimetlerinin mukayesesini bağlamında gelmiştir. Allah Teâlâ, dünya varlıklarını ve orada insanlara sunulan zevkleri zikrettikten sonra, âhiretin nimetlerini zikir yoluna gitmiştir. Gerçek nimet ve ebedi mutluluk da işte budur. Allah -azze ve celle-, bu bağlama bu teşvik edici istifham üslubu ile başlayarak şöyle buyurmaktadır:

قُلْ أُوْنِبِكُمْ بِخَيْرٍ مِّنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُّطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ . الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّنَا آمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ

[وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ] سورة آل عمران الآيات: 15-17

"De ki:Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. Onlar: Rabbimiz, biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru, diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah'tan) bağışlanma dileyenlerdir." (Âl-i İmran Sûresi:15-17).

Âhiret nimetleri, her türlü zahmet ve sıkıntıdan beridir.

Örneğin dünyada,(bir nimet olarak) kadınlar ve evlatlar (var) iken, âhirette (buna denk), dünyadaki benzerlerinden her bakımdan farklı olan "tertemiz eşler"dir.Bu nitelemede dünyalık zevkler ve ihtiraslar karşısında (âhiret nimetlerinin) gerçek bir kalite farkı görülmektedir.

Bütün bunlardan daha da yüce olanı ise, (رضوان من الله) (Allah'ın hoşnutluğu)'dur ki, dünya hayatına da, âhiret hayatına da bedeldir. Bu, (Allah'ın rızası, sevgisi ve lütfu'nün onları sarması ve bundan sonra asla bir zorlukla karşılaşmamaları) cennet ehlinin kavuşacağı nimetlerin en yüce olanıdır.

Sonra, Allah Teââ; bu büyük nimeti hak eden kullarının gerçek vasıflarını (ki Allah Sübhanehu ve Teâlâ onların her şeyinden haberdardır) açıklamaktadır.

O şöyle demektedir:

[الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ] سورة آل عمران الآية: 16

"Onlar:Rabbimiz! Biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennem azabından koru, diyenlerdir." (Âl-i İmrân Sûresi: 16)

Onların bu sözlerinden maksat, sözün bizzat kendisi değil, müminlerin hayatlarını kuşatan Allah - azze ve celle-'ye olan tam bir bağlılıkla bağlanışları ve îmânlarının bir tezahürü, Allah karşısında günahlarını affettirecek ve bu müminler için en büyük temenni olan cehennem azabından

koruyacak tam bir teslimiyet ifade ediyor olmasıdır.

İbn'ül-Kayyim -Allah ona rahmet etsin- der ki:

"Allah Teâlâ bütün bunların dünya hayatına âit (geçici) zevkler olduğunu belirttiikten sonra, kullarını ahiretin nimetlerinin daha hayırlı ve daha kalıcı olduğunu bildirerek ona teşvik etmektedir. Âyeti Kerimesinde şöyle buyurur:

قُلْ أُوْنِبْكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذَلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللَّهِ
[وَاللَّهُ بِصِيرٍ بِالْعِبَادِ .] سورة آل عمران الآية:15

"De ki:Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. " (Âl-i İmran Sûresi:15).

Allah Sübhanehu ve Teâlâ, daha sonra bu nimete lâayık olanların, onu hak edenler olduklarını belirterek şöyle buyurmuştur:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا أَمْنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ . الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ
[بِالْأَسْحَارِ.] سورة آل عمران الآيتان:16-17

"De ki:Size, onlardan daha hayırlısını haber vereyim mi? Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için Rableri katında, içinden ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.Allah, kullarını hakkıyla görendir. Onlar: Rabbimiz, biz îmân ettik. Bizim günahlarımızı bağışla. Bizi ateş azabından koru, diyenler, sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah'tan) bağışlanma dileyenlerdir." (Âl-i İmran Sûresi:16-17).

Bu âyette Allah Teâlâ, sevdiği kulları için âhiret nimeti olarak hazırlamış olduğu şeylerin, dünya metaından daha hayırlı olduğunu haber vermektedir. Âhiret nimetleri ise, iki çeşittir: Zevkini çıkaracakları ecirler ve ondan daha da yüce olanı Allah'ın rızası.

Allah Teâlâ buyurmaktadır:

اعْلَمُوا أَنَّمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهُوَ زِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْأَمْوَالِ وَالْأَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ أَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَاهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا

[سورة الحديد الآية:20]

"Bilin ki, dünya hayatı ancak bir oyun, bir eğlence, bir süs, aranızda karşılıklı bir övünme, çok mal ve evlat sahibi olma yarışından ibarettir. (Nihayet hepsi yok olur gider). Tıpkı şöyle: Bir yağmur (düşünün) ki, bitirdiği bitki çiftçilerin hoşuna gider. Sonra kurumaya yüz tutar da sen onu sararmış olarak görürsün." (Hadîd Sûresi: 20).

Burada da Allah Teâlâ, düşünebildikleri kadarıyla düşünenler için, dünya gerçeğini onlara haber veriyor. Dünya bir oyun ve oyalanmadan ibarettir. Kaldı ki oyun ve oyalanmak nefis için birer meşgale olup, ancak cahillerin yapacağı bir "vakit harcama"dır ve boşu boşuna "yok" olma dışında bir gerçekliği de yoktur." (Uddet'us-Sabirîn; s:168).

İkinci olarak: Kelimelerin tefsiri.

Allah Teâlâ, kendileri için cennette, dünya nimetleriyle asla mukayese edilemeyecek nimetler hazırladığı muttaki (Allah'tan hakkıyla korkan) kullarının sıfatlarını zikretmektedir. Bu sıfatları, özendirme ve muhtevasına sadık kalınması maksadıyla zikretmiştir.

İbn Kesîr -Allah ona rahmet etsin- der ki:

"Allahu Teala; kendilerine büyük sevaplar va'd ettiği takva ehli kullarını tarif etmektedir.

Buyurmaktadır ki:

الَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا إِنَّا آمَنَّا

"Rabbimiz: Bizler îmân ettik' diyenler..."

Yani, sana, kitabına ve rasulüne.

فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا

"Günahlarımızı bağışla.."

Yani, sana ve bize gönderdiğin şeriata olan îmânımız nedeniyle, rahmetin ve faziletinle günahlarımızı ve taksiratımızı bağışla.

وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

"Bizi cehennem azabından koru."

Sonra buyurdu ki:

الصَّابِرِينَ

"Sabredenler"

Yani, ibâdet ve taatında daim olanlar ve haramlardan sakınanlar.

(وَالصَّادِقِينَ)

"Sadıklar"

Yani, zorluklarına katlanmak suretiyle istikamet üzere oldukları îmânları konusunda sadakat sahibi olanlar.

(وَالْقَانِتِينَ)

"Samimiyetle, gönülden boyun eğenler".

Kunut: İtaat etmek, boyun eğmektir.

(وَالْمُنْفِقِينَ)

"İnfakta bulunanlar"

Yani, İtaat edilmesi emredilen bütün hususlarda, mallarıyla (infakta bulunanlar).

Yakınları ve akrabalarıyla alakayı kesmeyenler, muhtaç olanları gözetenler.

. وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ .

"Seher vakitlerinde Allah'tan bağışlanma dileyeler."

Bu (son) ifade, seher vakitlerinde yapılan duâ ve niyazların faziletine delalet etmektedir.

Denilmiştir ki:

Yakup -sallallahu aleyhi ve sellem- oğullarına:

. سَوْفَ أَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبِّي .

"Yakub: Rabbimden sizin bağışlanmanızı dileyeceğim." (Yusuf Sûresi: 98).

Dediğinde, duâsını seher vaktinde yapmıştır.

Yine, Sahihayn'de, Müsnedlerde ve Sünenlerde, birden fazla vecihle rivayet edildiğine göre, Rasulullah -sallallahu aleyhi ve sellem-, sahâbeden bir gruba şöyle buyurmuştur:

"Her gece, gecenin üçte biri kaldığında, Allah Teala, dünya semasına iner ve şöyle der:

-İsteyen yok mu kendisine vereyim. Duâ eden (yalvaran) yok mu duâsına icâbet edeyim. İstiğfarda bulunan yok mu tevbesini kabul edip kendisini bağışlayayım." (Hadis).

Üçüncü olarak: Belağat ve edebiyat.

Burada, Allah Teâlâ'nın:

[الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ]. سورة آل عمران الآية: 17

"Sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah'tan) bağışlanma dileyenlerdir." (Âl-i İmran Sûresi:17).

Âyetindeki, bazı edebi ve beyani hususları, ilim ehli müfessirlerin sözlerinden hareketle, soru ve cevap üslubuyla açıklayalım.

1. Allahu Teâlâ, niçin diğerlerini değil de, mü'minlerin bu özelliklerini zikretmiştir:

Bazı müfessirler şöyle demişlerdir:

Bu beş özellik kulluğun bütün aşamalarını ve Allah Teâlâ ile olan bütün muamelatı kapsamaktadır.

İmam Beyzavî -Allah ona rahmet etsin-:

[الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ]. [سورة آل عمران الآية: 17]

"Sabredenler, doğru olanlar, huzurunda gönülden boyun büküp divan duranlar, Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah'tan) bağışlanma dileyenlerdir." (Âl-i İmran Sûresi:17).

Kulluğun en güzel özelliklerini belirtmektedir, demektedir. Kulun, Allah ile olan münasebeti, ya tevessül ederek ya da talep ile olur.

Tevessül: ya nefis ile ki; nefsi kötülüklerden alıkoyup, iyiliklere ve iki hali de kapsayan sabırlı olmaya yönlendirmek suretiyle veyahut da beden ile olur. Beden ile olan tevessül de, ya sözlü olur ki, bu doğruluktur. Veya fiili olur ki, bu da, itaatin gereği olan kunut, yani Allah'ın yüceliği karşısında boyun eğmektir. Veyahut da mal ile olur ki, bu da hayır yolunda infakta bulunmaktır.

Talep ise; istiğfar (bağışlanma dileği) ile olur; çünkü bağışlanma isteği, dileklerin en büyüğüdür. Hatta istiğfar, tüm bağışlanma isteklerini kapsamaktadır." (Beyzâvî Tefsiri; c: 2, s:16).

Tâhir b. Âşûr -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir:

"Burada, dindarların ana özelliklerinin faziletleri zikredilmiştir. Bunlar:

Sabır: Taatta bulunmanın ve kötülükleri terk etmenin esası.

Sadâkat: İstikamet üzere olmanın ve Ümmetin fertleri arasında güven duygusunun yaygınlaşmasının temeli.

Kunût: İbadetlerin vaktinde, tam anlamıyla ve yerli yerince yapılmasının şartı. Kunut, nefsî ve bedenî bir ibadettir.

İnfak: İnfak, ümmetin muhtaçlarının ihtiyaçlarını yeterince gidermenin temelini teşkil eder.

Yakınlaşmanın mali boyutudur. Mal canın ikiz kardeşidir!

Seherlerde tevbe istiğfar: Gecenin sonlarına doğru, namaz ile beraber yapılan duâ ve istiğfar. Seher, gecenin son anlarıdır. İbadetin en fazla ihlâsla yapıldığı anlardır. Çünkü her yere sükûnet hâkim olmuştur. Bu vakitlerde kalkıp, namaz ve duâ ile meşgul olmak, kişinin âhiretine gösterdiği öneme delalet eder. Bu yüzden, sadık kimseler, tevbe istiğfar için bu vakti tercih ederler. Çünkü vakit, meşgalelerden arınmış, duyguların saflaştığı bir vakittir.” (et-Tahrîr ve't-Tenvir kitabı; c: 3, s: 43).

2. Bu vasıflar, niçin bu sıralamayla gelmişlerdir?

Bunun herhangi bir özel nedeni var mıdır? Bu diziliş, rütbeler arasındaki efdaliyete mi delalet etmektedir? Yoksa hepsi aynı mertebede midirler?

Derinlemesine düşünüldüğünde, bahsi geçen bu sıfatların, bu şekildeki sıralanışının efdaliyet ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Sabır, nefsin arzularını dizginleyip, ibâdete yöneltmeyi ve kötülüklerden vazgeçmeyi gerektirmektedir. Ancak nefse engel olmak, tek başına sevap kazanmak için yeterli olmamakta, Allah’a karşı ihlâs ve sadakati de gerektirmektedir. O yüzden, “Sabirîn”, sabredenler ile başlamış ve akabinde de “Sâdıkîn” sadakat ehli, doğru kimseler” zikredilmiştir.

Sonra, kullar bazen sabırdan ve doğruluktan uzaklaşıp, ibâdetlere karşı tembelleşebilirler. Böylece, bu mertebelerde yükselme konusunda geriye düşülebilir. İşte, (bu iki sıfatın arkasından) ibâdetlerde devamlı olmak ve dosdoğru olmak manasındaki “Kunut” sıfatı zikredilmiştir.

Allah Teâlâ:

وَالْقَانِتِينَ

“Huzurda boyun büken”,

Sfatını zikrettikten sonra, takva ve sabır sıfatlarının gereği olarak bazı salih amelleri “yüksek

rütbeler” olarak isimlendirmiştir.

Allah -azze ve celle- şöyle buyurmuştur:

[وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ] سورة آل عمران الآية: 17

"... Allah yolunda harcayanlar ve seherlerde (Allah’tan) bağışlanma dileyenlerdir."

Fahreddin er-Râzî -Allah ona rahmet etsin- şöyle demiştir:

"Bilesin ki, Allah’ın kullarına yüklemiş olduğu çeşitli mükellefiyetler vardır.

(Bunlardan) "والصَّابِرِينَ" = "sabırlı" (bu yükümlülüklerin) her türlüünü eda etme konusunda sabırlı olan kimse demektir.

Bu (sabır) mertebe(si)nin en olgun derecesi ise, ifa edilen yükümlülüklerin şahidi bizzat kendisi olan salih amellerdir. Bu (durum), salih amel sahibi kimsede mutlaka kendini belli edecektir. Bu mertebe, birincisinden daha geri planda kalınca, Allah Teâlâ; -doğal olarak- öncelikle "الصَّابِرِينَ" sabredenler”i, sonra da "الصَّادِقِينَ" "doğruluk ehli kimseler”i zikretmiştir.

Yine, Allah Teala, (kulların dikkatlerini) bu iki çeşit ibadet’in devamlılığı konusundaki görevlerine çekmektedir:

(وَالْقَانِتِينَ)

Yani, Allah’a itaatte devamlı olanlar.

Bu üç ibare, (es-sâbirîne- ve’s-saâdikîne- ve’lkânitîne = sabredenler-dosdoğru olanlar ve Allah’a boyun eğip, itaatinde dâim olanlar), bütün ibâdet çeşitlerine yönelik, devamlılık konusuna teşvik etmek ve sevdirmek için zikredilmiştir.

Allah Teâlâ, bundan sonra, belli başlı bazı taât/ibadetleri zikretmiştir.

Bunlardan, kıymeti bakımından en değerli olanı iki tanesidir:

Birincisi: Mal ile yapılan hizmet/mücadele.

Burada, “والمنفقين” “İnfak edenler” olarak adlandırılmışlardır.

İkincisi: Nefis ile yapılan hizmet/mücadele.

Bu da “والمستغفرين بالأسحار” “Seherlerde bağışlanma dileyenler” olarak isimlendirilmişlerdir.

Eğer, niçin “infak edenler”, “tevbe istiğfar edenler”den önce zikredilmiştir? diye sorulacak olursa,

Deriz ki: Çünkü bu âyet, kulun alt (mertebelerden) üst (mertebelere) doğru bir yükselişini ifade etmektedir. Bu nedenle, “seher vakitlerinde tevbe istiğfar edenlerin en sonunda zikredilmesinde bir beis yoktur.”(Mefatîhu'l-Ğayb, - özet olarak-; c:7, s:176-177).

Bununla birlikte, Tefsir âlimleri, (yukarıda zikri geçen) sıfatlar arasındaki atıf harfi “vav”ın sırrı ile ilgili olarak çok ince ve detaylı görüşler beyan etmişlerdir.

Okuyucularımıza (ağır gelmemesi için) daha fazla uzatmak istemiyoruz. Kim, daha fazla açıklama isterse, bu cevapta adı geçen yukarıdaki tefsirlere müracaat edebilir.

Allah Teâlâ en iyi bilendir.